

انعکاس جنگ تحمیلی در ادبیات معاصر

نجات‌آلی خورشیدی پاچی

انعکاس جنگ تحمیلی در ادبیات معاصر / نویسنده: خورشیدی پاجی، نجاتعلی، «دکتری ادبیات فارسی، ۱۳۴۹»- انتشارات علمی یسنا، چاپ ۱۳۹۷، ۱۹۵ ص.

فہرست نو حی براساس اطلاعات: فیفا

رده بندی دیویج : ۸فا۸ . ۸۱۰۸۲۰۶۱

شماره کتابشناسی ۵۱۰۳۰۲۴

چاپ: اول - ۱۳۹۷

شایک: ۷-۶۴-۶۸۳۲-۶۰۰-۷۸.

عنوان: انعکاس جنگ تحمیلی در ادبیات معاصر

نویسنده: نجاتعلی خورشیدی پاچی

ویراستار: فاطمہ عبد اللہ یور

ناشر: انتشارات علمی یسنا

شمارگان: ۱۰۰۰

طراحی و گرافیسٹ: گلچین جاوید دوست - معصومہ عبداللہ پور (اخبارات علمی پینا)

چاپ و صحافی: انتشارات علمی یسنا



انتشارات علمی یسنا
حق چاپ و انتشار قاصد سال محفوظ است

سازندگان، قائم‌شهر، انتشارات علمی یسنا، ۹۱۱۱۲۶۰۶۱ و ۴۲۲۵۵۴۸۸-۱۱.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول - انقلاب و جنگ	
انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی.....	۶
نام عملیات‌ها و سایر جزئیات آن‌ها در زمان جنگ.....	۹
هدف جنگ، فراتر از اهداف ناسیونالیستی.....	۱۲
هدف جنگ، تسخیر قلوب از طریق «دیده نفوس».....	۱۴
زمینه تجاوز.....	۱۴
فصل دوم - ادبیات عصر انقلاب	
درآمدی بر ادبیات عصر انقلاب.....	۲۰
شعر عصر انقلاب.....	۲۵
روی آوردن به قالب‌های سنتی شعر فارسی.....	۲۷
شعر انقلاب فاقد هویت سبکی مشخصی است.....	۲۹
انعکاس معارف اسلامی.....	۳۰
روح حماسه و عرفان.....	۳۰
روی آوردن به مفاهیم انتزاعی.....	۳۱

نگاه تحلیلی بر ادبیات انقلاب..... ۳۱

فصل سوم - محتوای شعر انقلاب

سیر تحول در محتوای شعر انقلاب..... ۳۹

آمیزه‌ای از زبان نمادین و صراحت..... ۴۰

گزارش کم‌نگی و بیان روایی..... ۴۱

ترسیم افق‌های بروری..... ۴۲

طرح زراندوزی و غایت، سرمایه‌های جامعه..... ۴۳

اندیشه‌ها و مضامین مذهب..... ۴۵

بازگشت به عشق عارفانه..... ۴۶

غلبه و غلظت شعار گونگی و حضور عنصر تفکر..... ۴۷

نگاه صادقانه و تجربی به جهان و جامعه..... ۴۸

مردم‌گرایی و مردم‌باوری..... ۴۹

بیگانگی‌ستیزی و غرب‌ستیزی مبارزه با روشنفکری و خودباختگی..... ۵۱

طرح چهره‌های ملی و اسطوره‌های تاریخی..... ۵۲

محتوا و مضامین محدود..... ۵۳

فصل چهارم - ادبیات منظوم دفاع مقدس

بررسی ادبیات منظوم جنگ و دفاع مقدس..... ۵۵

تعریف شعر جنگ..... ۵۷

تعریف شعر دفاع مقدس..... ۵۸

تفاوت‌های شعر جنگ و شعر دفاع مقدس..... ۵۸

فصل پنجم - قالب‌های شعری دفاع مقدس

قالب‌های شعری و سیر تحول آن‌ها در سروده‌های دفاع مقدس..... ۶۱

ویژگی‌های اثر نخستین سروده‌های دفاع مقدس..... ۶۲

بررسی پرکاربردترین قالب‌های شعری دفاع مقدس..... ۶۵

غزل..... ۶۵

ویژگی‌های غزل انقلاب و دفاع مقدس..... ۶۷

در آمیختن «عرفان» و «حماسه» در غزل..... ۶۷

رسوخ و سیطره فرهنگ شیعی..... ۶۹

در آمیختن غزل و قصیده..... ۷۱

اعتراض و دل‌تنگی..... ۷۱

نگرانی و دل‌واپسی نسبت به خویش (خود متهم کردن)..... ۷۲

مثنوی..... ۷۴

دوبیتی..... ۷۹

ویژگی‌های سبکی دوبیتی در شعر دفاع مقدس..... ۸۰

رباعی..... ۸۳

رباعی در عصر انقلاب اسلامی..... ۸۳

ویژگی های سبکی رباعی دفاع مقدس.....	۸۵
نمونه های رباعی دفاع مقدس.....	۹۱
نوسروده ها.....	۹۱
ویژگی های شعر نو دفاع مقدس.....	۹۲
شعر نو دفاع مقدس از نظر گاه محتوا و درون مایه.....	۹۴

فصل ششم - سبک اشعار دفاع مقدس

ویژگی های سبکی شعر دفاع مقدس.....	۹۷
از نظر گاه زبانی.....	۹۷
از نظر گاه ادبی.....	۹۹
از نظر گاه فکری.....	۱۰۰

فصل هفتم - تأثیر و انعکاس جنگ تحمیلی در ادبیات منظوم دفاع مقدس

تأثیر و انعکاس جنگ تحمیلی در ادبیات انقلاب اسلامی (شعر).....	۱۰۳
شور و عشق رزمندگان و شهیدان.....	۱۰۴
روحیه شهادت طلبی.....	۱۰۵
ترک عافیت طلبی.....	۱۰۶
عروج به عالم ملکوت.....	۱۰۷

- ۱۰۸..... صفای باطنی و معنویت رزمندگان و شهیدان
- ۱۰۹..... نترسیدن از مرگ و شهادت
- ۱۰۹..... آشفته‌گی و سرمستی رزمندگان و شهیدان از باده عشق الهی
- ۱۱۰..... جاودان ماندن نام و خاطرات شهیدان
- ۱۱۱..... ترسیم سیمای نورانی و متبسم رزمندگان
- ۱۱۲..... در خون تن شهیدان
- ۱۱۲..... غریبانه جان سپردن شهیدان
- ۱۱۲..... بازتاب باور و یقین شهیدان در رزمندگان
- ۱۱۳..... عاشقانه سفر کردن و جان باختن شهیدان
- ۱۱۳..... بازتاب مناجات و راز و نیاز رزمندگان
- ۱۱۵..... انگیزه بخشیدن و برانگیختن برای جهاد
- ۱۱۷..... تشویق و تحسین رزمندگان
- ۱۱۹..... استفاده سمبلیک یا نمادین
- ۱۲۳..... تطبیق تاریخی حادثه‌ها و چهره‌ها
- ۱۲۵..... پیوند و مطابقت جنگ با عاشورای حسینی
- ۱۲۷..... پیوند جنگ با سایر حوادث تاریخ
- ۱۲۸..... شهادت و معنای فخیم شهید در سروده‌ها
- ۱۲۹..... حمایت‌های استکبار جهانی از رژیم عراق
- ۱۳۴..... خوداتهامی
- ۱۳۵..... سوگ سروده‌ها

- جلوه‌های مفقودین در سروده‌ها..... ۱۳۸
- وفادار ماندن به خون پاک شهیدان..... ۱۳۹
- بازتاب مناطق جنگی و نام عملیات‌ها در سروده‌ها..... ۱۴۱
- نام عملیات‌ها..... ۱۴۲
- بازتاب عهد و پیمان، وفاداری و همت رزمندگان و شهیدان در سروده‌ها..... ۱۴۴
- انعکاس خاطرات شهیدان در سروده‌ها..... ۱۴۵
- تصویرسازی از عناء و جنگی در سروده‌ها..... ۱۴۷
- تصویرسازی از «شش تپه»..... ۱۴۸
- تصویرسازی از «جنگ»..... ۱۴۸
- تصویرسازی از «چفیه»..... ۱۴۹
- تصویرپردازی از «جبهه»..... ۱۵۰
- تصویرسازی از انواع «سلاح‌ها»..... ۱۵۰
- تصویرسازی از «تابوت و استخوان و پلاگ»..... ۱۵۰
- درآمیختن فرهنگ ملی و اسطوره‌ای با باورهای دینی..... ۱۵۱
- جلوه‌های جانبازان در سروده‌ها..... ۱۵۲
- تأثیر جنگ و شهید و شهادت در اجتماع..... ۱۵۴
- انعکاس حمایت‌های مردمی از جنگ تحمیلی..... ۱۵۵
- دل‌جویی کردن با خانواده‌های محترم شهدا..... ۱۵۷
- رنگ و بوی شعر جنگ با دستمایه‌ی خواسته‌های درونی..... ۱۵۸

- تأثیر جنگ بر صور خیال شاعران..... ۱۶۰
- علت دفاع و جنگیدن و به شهادت رسیدن در سروده‌های دفاع مقدس..... ۱۶۱
- توسل جستن به شهیدان و کسب اعتبار و آبرو نمودن از کرامات آنان..... ۱۶۲
- فهرست منابع و مواخذ ۱۷۰

www.ketab.ir

از آنجایی که کتاب حاضر پیرامون انعکاس و تأثیر جنگ تحمیلی در ادبیات معاصر است، بنابراین، نویسنده در صدد است تا محتوا و مفاهیم اشعار دفاع مقدس را از منظر مطالعاتی از دفاتر شعری شاعران دفاع مقدس و نیز سیر تحول قالب‌های شعری دفاع مقدس و ویژگی‌های سبکی شعر این دوره را نشان دهد. با تقسیم‌بندی محورها و مفاهیم شعر دفاع مقدس، به عناوینی چون شور و عشق رزمندگان، مناجات، یابان، ساز آنان، و انگیزه بخشیدن و برانگیختن عامه مردم برای جهاد که در اشعار شاعران نمود گسترده داشت و هم‌چنین تحسین و تشویق رزمندگان برای جهاد، و نوع ارزش‌های دینی، مذهبی، اخلاقی و ملی سرزمین ما و...، در ۲۵ عنوان ارائه شد و با استفاده از دفاتر شعری شاعران دفاع مقدس، برای هر عنوانی شواهد گوناگونی ارائه گردید.

جنگ تحمیلی برخلاف درشت‌ناکی و خشونت خود، ادبیات لطیف و باطراوتی را به دنبال داشت، ادبیاتی سرشار از عشق و احساس آمیخته با حماسه که در ترانه و تغزل تجلی نمود:

«میان مهر که لبخند می‌زنید به عشق حماسه چون به غزل ختم می‌شود، زیباست»

(سهیل محمودی، فصلی از عاشقانه‌ها)

همان‌گونه که رزمندگان ما سلاح به دست گرفتند و دفاع از نوامیس و مملکت اسلامی را بر خود فرض دانستند، شاعران متعهد انقلاب اسلامی هم با سلاح قلم خود، فتوحات و پیروزی‌های فراوانی را در سرزمین ادبیات انقلاب و قلل پربار و خیم شرف دفاع مقدس رقم زدند و باید اذعان کنیم که شعر انقلاب و دفاع مقدس در حقیقت چشمه‌ای پر شوکان و زلال و با طراوتی است که نوشندگان قطره‌ای از این جویبار و نیوشندگان سمه‌ای از این اشعار در دل‌های خود احساس رضایت و خشنودی و لذت آمیز با گشاده‌های غم عشق می‌کنند که آن را از آدم و حوا به ارث برده‌اند و این غم عشق را ابتدای محبت با آدم فریب‌خورده عجین بود و ما فرزندان آدم در شادترین لحظات خود عمگین‌ترینیم، نشانه‌ آن، همان اشکی است که در حین شادی فراوان از دیدگان ما می‌ریزد که به آن در اصطلاح این دنیایی، اشک شوق می‌گویند که در واقع همان اشک رانده شدن آدم از بهشت و جدا شدن روح از مبدأ هستی و روحستان است که هر از گاهی با مشاهده ریائی‌ها و موفقیت‌ها در این دنیا، ناخودآگاه غم عشق مبدأ هستی و بهشت برین در دهن روح انسان متجلی می‌شود و در وادی فرقت و جدایی اشک طلب وصل از ابر چشمانش فرو می‌ریزد، چرا که به قول حافظ:

«من ملک بودم و فردوس برین جایم بود آدم آورد در این دیر خراب آبادم»

شهیدان ما، در واقع فرشتگانی بودند که جایشان همان «فردوس برین» بود و این

«دیر خرابات ملک جهان را به جوی فروختند» و در راه دفاع از ارزش‌های اسلامی،

جان‌های پاک خود را در کف اخلاص گذاشته‌اند و در راه خدا فدا نموده‌اند، مطمئناً داستان آنان ماندنی است و شاهکارهای عرفانی آنان خواندنی، که این شاهکارها امروز به نام ادبیات دفاع مقدس نام گرفت و سرشار از شور و عشق خداجویی و خداپرستی و وطن‌دوستی و شجاعت و شهامت و رشادت مردانی است که با احساس شاعرانه شاعران متعهد انقلاب و دفاع مقدس سرشته شده و با زبان عارفانه آنان رصفه‌های عشق نگاشته شده است و این اشعار در واقع گزارش عشق‌ورزی‌های حماسه‌سازان است که حماسه آفرینی‌های آنان در دوران آفتابی هشت سال دفاع مقدس با اثار بکری و از خود گذشتگی‌های شان گره خورده است و بر تارک ادبیات معاصر ایران می‌درخشند.

تک تک و از گان اشعار دفاع مقدس فریاد و ارستگی، بی‌تعلقی، آزادمردی، آزاداندیشی و روحیه شهادت‌طلبی شهیدانی را سر می‌دهد که ارمغان آزادی را برای ملت شریف ایران زمزمه می‌کردند و با قلم عشق و جگر خون پاکشان، آزاد مردی را بر روی دفتر زمانه نگاشتند تا رخساره روزگاران را سرخ و رخ تجلی سازند. فریاد بی‌صدای شعر انقلاب و دفاع مقدس هر لحظه در گوش چشم منازران و محققان منصف و مشتاق آن دفاتر شعری طنین‌انداز است و هر غواصی باغ در دریای اشعار دفاع مقدس به دُر و مرواریدهای گرانبهایی می‌رسد و با سیر در این دریای معانی، راه‌های جدید کشف مفاهیم خالقان اثار و از خود گذشتگی انقلاب و دفاع مقدس در نزد چشمانش به منصه ظهور می‌پیوندد و آن‌جاست که، جذابیت و نورانیت این اشعار بر عمق جانش می‌نشیند و سرشار از عشق و احساس، اثار، از

خود گذشتگی، محبت، وطن دوستی، خداپرستی، حماسه و دلاوری و ایمان و معرفت رزمندگان و شهیدانی می شود که آوازه نامشان در قلب تاریخ ایران و برگ زرین انقلاب می درخشد و «برجریده عالم دوام مدامشان ثبت گردیده است» که به قول استاد سخنور شیراز:

«هرگز نمیرد آن که دلش زنده شد به عشق ثبت است برجریده ی عالم دوام ما»
انقلابی که، عشق را به ارمغان آورد، پیک و قاصد آن کبوتران خونین بالی بودند که در کلاس خفاشناسی، پرواز به اوج پریدن را فرا گرفتند و در حفظ و حراست از لانه و کاشانه سرور هر چه تلاش و کوششی دریغ نورزیدند تا این که با بال پرواز باور و یقین خویش تا عرش عالم سروج ملکوتی داشتند و به میمنت همین شور، عشق، غیرت و شهامت آنان است که هر چه، برزن و خیابان میهن از درخشش نام مبارکشان متجلی و متحلی است و نام و افتخار ایران اسلامی ما با درخشش ورق رزین دفاع مقدس از لابه لای تاریخ، بر اعصار زرد و سبز، جاودان خواهد ماند.

اوضاع هر کشوری با توجه به حوادث کوچک و بزرگی که در آن کشور به وقوع می پیوندد، دست خوش تغییر و تحولات بنیادین و اساسی می شود. هر دگویی و انقلابی در هر سرزمینی، خواه ناخواه روند ادبیات و نیز در آن سرزمین به سوی خود سوق می دهد. مخصوصاً اگر این حادثه، جنگ و دفاع از کشور خود باشد که حتی کشته شدن در چنین حوادثی نیز اهداف بزرگ و آرمان سترگ تلقی شود؛ آن جاست که ادبیات رنگ و بوی عشق و احساس آمیخته با حماسه می گیرد و حال و هوای ملکوتی و آسمانی در شعر جلوه گر می شود. با چنین نگرش و بینشی، به مقوله انقلاب و دفاع مقدس در می یابیم که جنگ، علی رغم تصور عوام، تنها نابودی

نیست، بلکه در یک رویه‌دیگرش، سازندگی است که یکی از آن ساز و کارش ادبیات جدید و نوین است، با یک ساختار و رویکردی تازه و با تفحص و تجسس و غور در این ادبیات در می‌یابیم که جنگ چه تأثیر شگفت و شگرفی در عرصه ادبیات و هنر این سرزمین برجای گذاشته است، به ویژه در ادبیات منظوم دفاع مقدس که موضوع مورد بحث این کتاب است. با تحلیل و بررسی و مطالعه آن، شاهد اشعار پرمعنا و غنی می‌باشیم که با لحظه‌های ناب و سرشار از خلوص و صفای باطنی شایران دفاع مقدس سرو شده است، هم دلنشین است و هم به خاطر در برداشتن لحظه‌های عرفانی و حماسی میدان‌های نبرد حق علیه باطل، دارای ارزش‌های تاریخی و اجتماعی هستند. خلاصه، اشعاری هستند ماندنی:

دیده آن لحظه‌هایی که خمپاره شدت	میان نماز عزیزان نشست
نمازی که یک رکعتش پاره شد	تهدید پر از موج خمپاره شد
برافراز رایت که گاه تک است	در این صدمشت نارنجک است»

(رویز بیگی حبیب آبادی)